

Stevo ČURČUŽ :

VOD ZA VEZU KOZARSKOG ODREDA

Vod za vezu II. Krajiškog odreda stvoren je 15. marta 1942. da obezbijedi organizaciju veze između štaba odreda i štabova bataljona. U to vrijeme su postojala četiri bataljona: na Karanu, na Vitlovskoj, u Podgradcima i u Lomovitoj. Istina, bilo je teško doći do materijala. Imali smo nešto telefons. Koliko se sjećam imali smo oko 14 "eriksona" i manju centralu sa 9 ili 10 brojeva.

Dobio sam zahtjev od Josipa Mažara-Šoše da prikupljam veziste iz odreda, bez obzira na kojoj se dužnosti nalaze. Uspio sam da pronadjem 25 boraca, koji su po struci vezisti. Među njima je bio i jedanlec, radiotelegrafista. Koliko se sjećam, u vod su bili: Živko Bukva, Čadjo (ne sjećam se imena), Vučen, sin Vasilije Vučena, Dragutin Bijelić, Ljuban Rodić. Bilo nas je 25 u vod.

Vod za vezu je smješten na Maslibairu iznad Prijedora. Šoša mi je rekao da se pripremamo za akciju za koju će biti potrebna organizacija veze. Morali smo da tražimo žice, obične žice, bodljikave žice, čelične žice. Pred akciju na Prijedor, Šoša me je pitao koliko kilometara veze mogu da uspostavimo i kako se može organizovati. Obzirom da sam bio vezista u bivšoj jugoslavenskoj vojsci, ispričao sam mu kako je moguće organizovati vezu i upitao ga u kojoj će kući biti štab.

Na nekoliko dana prije akcije na Prijedor, u maju 1942. pristupili smo organizovanju veze. Pravili smo stubove, bolje rečeno kolce visine 2 metra, i na njih stavljali izolatore. Dobili smo mjesto štabova bataljona, pa smo prema njima postav-

ljali veze. Prije zaposjedanja polčaja, došao je Boša i provjerio organizaciju veze. U kući u kojoj se nalazio štab odreda, u Božićima, postavili smo centralu kod koje sam se nalazio ja sa tri borca. Ostali iz voda su raspoređjeni na terenu kao patrola koje će obilaziti liniju veze i u slučaju potrebe popraviti prekinutu liniju i sl. Međutim, veza je dobro funkcionisala za sve vrijeme dok je akcija na Prijedor trajala. Mi smo pripremili oko 10 km kablova da u slučaju potrebe, ako bataljoni krenu naprijed, za njima uspostavljamo vezu.

Kada je grad oslobođen, snabdijeli smo se žicom, koja nam je nedostajala. Sjećam se da smo u trgovini Zecmanovoj i jednoj gvozdjarskoj radnji našli dosta žice, pocinčane žice od 2,5 mm. Sve smo to pokupili i otpremili za Kozaru. Došli smo u Poštu i tu smo sve centrale i telefone poskidali. Našli smo više poljskih telefona u gradu, koje smo također pokupili. Imali smo mnogo materijala i sredstava za uspostavljanje solidnih veza na Kozari između štaba odreda i Okružnog komiteta KPJ i nižih štabova i rukovodstva na području. Ispostavilo se da smo imali oko 12 centrala sa radio-stanicom i oko 600 kilometara žice i kablova.

Trebalo je da što prije uspostavimo vezu između Prijedora i Kozarca /rastojanje oko 12 kilometara/. Odlučeno je da se centrala postavi na Vitlovskoj. To je izgledalo najpodesnije mjesto iz koga se veza mogla razvoditi dalje. Sa Vitlovske smo uspostavili vezu sa Prvim bataljonom, na Karanu. Sa Drugim bataljonom na Vitlovskoj, nije bilo poteškoća, jer se nalazio u mjestu gdje i centrala. Onda smo postavili liniju kroz Kozari prema Podgradcima, gdje se nalazio Treći bataljon. Veza je dalje išla u centralu u Kozarcu, odakle je nastavljana sa Četvrtim bataljonom, u Lamovitoj. Ovaj bataljon je bio povezan sa

odredom u Irskoj, jer je i Štab odreda imao centralu, a odred je povezan sa Trećim bataljonom, u Podgradcima. Tako smo imali dvostruke veze: Vitlovska-Kozarac-Četvrti bataljon i Četvrti bataljon-Štab odreda, zatim Vitlovska-Treći bataljon i Treći bataljon-Štab odreda.

U to vrijeme /proljeće 1942/ mnoga sela je bilo sletodno, a partizanske čete su bržnije i udaljene od štabova bataljona. Postavilo se pitanje: da li i su četama uspostavljati telefonske veze? Tako smo i prema nekim udaljenijim četama postavili veze. U Drugom bataljonu skoro svaka četa je imala telefonsku vezu. Tako je bilo sve do početka kozarske ofanzive. Kozara je u to vrijeme skoro potpuno pokrivena telefonskom linijom. To je omogućilo uspješnije komandovanje i blagovremeno obavješćavanje o situaciji.

Međutim, prilikom nastupanja nerijeteljskih snaga na Kozaru i stvaranja obroča oko Kozare, bili smo prisiljeni da dio veze uništimo, odnosno prekinemo. Ali i dalje smo imali telefonske veze sa bataljonima u okruženju - Prvim, Drugim, Trećim, Četvrtim i Udarnim bataljonom, koji je pred ofanzivu stigao iz Centralne Bosne. Na održavanju naših veza mnogo su nam pomogla trojica poštera - linijaša, koji su prilikom oslobodjenja Prijedora izašli u partizane. Bili su to: Drago /ne sjećam se prezimena/, Zarko Žderić, zvan "Jedo, te još jedan, čijeg se imena ne sjećam. Rat je preživjeo samo Zarko Žderić. Zarko je bio sa mnom na centrali na Vitlovskoj, dok su druga dvojica bili na području Četvrtog bataljona i izgleda da su poginuli ili nestali sa vrijeme ofanzive. Pričalo se da su zarobljeni i strijeljani.

Iako bi, po pravilu, prilikom postavljanja telefonskih veza trebalo trasirati zemljište i postaviti stubove, to nismo

činili. Tamo kuda je trebalo da prođe veza, kresali smo drveće, u koje smo uvrćali izolatore. Tamo gdje nismo imali izolatore, koristili smo se gumom i ter-papirom /namotavali oko klina i utarali u bukva/. Iskorićili smo mnoge bodljikave žice, do koje smo nekako dolazili kod domaćinstava na selu. Vjerujem da se i sada poznaju bukve u Kozari preko kojih je išla naša veza.

Naše žičane veze bile su postavljene ovako: sa Karana, od štaba prvog bataljona žica je vodila preko Bukove Kose i ceste Prijedor-Knežica-Posanska Dubica, i dalje - preko Čušića brda do Vitlovske. Iz Vitlovske je veza išla na Krakovicu, gdje se i sada nalaze klinovi u bukvama, a zatim prema štabu odreda u Frojsi. Sa Krakovice je jedna linija išla do Kozarca, a odavde do Lanovite, gdje se nalazio štab četvrtog bataljona, koji je bio povezan sa štabom odreda u Frojsi.

Upravo sa postojanjem telefonske veze, organizovana je kurirska veza, jer je ova veza sigurnija, jer se u telefonsku vezu moglo priključiti ili je prisluškivati. Zato su preko nje vođeni kratki i oprezni razgovori. Koliko mi je poznato, u toku neprijateljske ofanzive i postojanja naše veze, nije bilo slučajeva da nam se neprijatelj uključio u razgovor. To su bile upravne veze, postavljene direktno na front, gdje su se nalazile naše jedinice. Prilikom povlačenja naših jedinica sa određenog položaja, uklanjana je i veza i nastavljana od novog položaja prema centrali.

Mislim da je dužina ove veze dostizala 340 kilometara. Područje Kozare isprepletano je našom telefonikom vezom, naročito u proljeće 1942. i neposredno pred početak kozarske ofanzive. Poslije kozaške ofanzive i ponovnog rasplamsavanja po-

kreta na Kozari, stvaranjem organa vlasti i pozadinskih vojnih organa, komandi mjesta i vojnih područja, opet su uspostavljene telefonske veze na Kozari.

U sastavu vođa za vezu postojalo je i kurirsko odjeljenje, koje je služilo za prenošenje pisanih i važnijih naredjenja, koja nismo mogli prenositi telefonski.

Telefonska veza veoma mnogo je doprinijela blagovremenom obvijestavanju jedinica u toku kozarske ofanzive. Sve je teklo, tako reći, dobro do odluke o proboju iz okruća. Jednoga dana, početkom jula, Boša mi je saopštio da prikupim ljudstvo i da uveče u 9 časova budem na mjestu zvanom komanda, na Čupića brdu. Izvjestan broj boraca uspio je da dođe u sastav vođa, ali su neki, udaljeniji, priključili su se bataljonima. Neki su čak pronašli porodice i ostali sa njima, pa su dospjeli u zrobljeništvo.

Iz okruća je uspjelo da izađe oko 30 boraca /poslije oslobođenja Prijedora itokom ofanzive bilo je oko 120 boraca u vođu za vezu/. Brojno stanje odgovaralo je četi. Područje je bilo veliko i trebalo je većim brojem ljudstva obezbjediti funkcionisanje telefonske veze. Svaki pravac je imao po jednu desetinu.

Područje Kozare bilo je pokriveno našim vezama. Poslije oslobođenja Prijedora imali smo 5 izvornih centrala na Kozari: u Prijedoru, Kozarcu, na Frojci u Štabu određenja, na Vitlovskoj i na Maslinbairu. Preko ovih centrala povezali smo sve jedinice. Koristili smo iskustvo bivše jugoslovenske vojske, pa smo postavljali veze na principu tzv. dva manevra koristeći skraćivanje i postavljanje poprečnih veza. Tako smo na jednom pravcu postavljali dva i više telefona pa je na jednoj liniji bilo

6

po dva i više korespondenata. Kako je Konara tokom ofensive
bila kružno zaposjedana od neprijatelja, a branila se kružnom
odbranom, to su i naše vaze bile prilagođene i kružno postav-
ljene. Vojnički rečeno, to je organizacija vaze u okruženju i
kružnoj odbrani.

Arhiv Bos. krajine B. Luka

ABK 209-008-023